

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะศึกษาการให้ความหมาย ประสบการณ์ กระบวนการเรียนรู้และการสืบทอดรวมทั้งแนวทางในการดำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น “เพลงโหงฟาง” ของชุมชนอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด การเลือกพื้นที่ในการศึกษาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ให้อธิบายแบบเจาะจง และใช้เทคนิค Snowballs จนได้ข้อมูลอิ่มตัว ในพื้นที่อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ด้วยเหตุผลที่พบว่ามี การประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยเฉพาะอาชีพทำนามากที่สุด การรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต จดบันทึก ถ่ายภาพและบันทึกเสียง

การดำเนินการวิจัยใช้แนวคิดแบบปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) เป็นการศึกษาประสบการณ์ของบุคคล ให้ความสำคัญแก่ข้อมูลด้านความรู้สึก โลกทัศน์ ความเชื่อ ความหมาย และวัฒนธรรม เน้นการเข้าไปสัมผัสกับข้อมูล หรือปรากฏการณ์โดยตรง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ภายใต้บริบทชุมชนของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สรุปผลการวิจัย

1. ความหมาย ของการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น “เพลงโหงฟาง” ของชุมชนอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด หมายถึง การได้รับความรู้ และสามารถเล่นและร้อง “เพลงโหงฟาง” ได้อย่างถูกต้องตามแบบแผน โดยผ่านการถ่ายทอดความรู้ และศิลปะการแสดงออกจากผู้มีความรู้ เกิดความซาบซึ้ง ศรัทธา เกิดเจตคติที่ดี พยายามที่จะดำรงรักษา มองเห็นคุณค่าที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้แก่คนรุ่นต่อไป

2. ประสบการณ์ในการเรียนรู้ มี 2 แนวทางหลัก ได้แก่

2.1 ประสบการณ์ในการเรียนรู้แบบทางตรง

เป็นประสบการณ์ที่ได้สัมผัสตั้งแต่เกิด มีส่วนร่วมในกระบวนการนวดข้าวสงฟาง รู้สึกชอบ ประทับใจ ลงมือปฏิบัติจริงฝึกร้องจนเกิดทักษะ ไม่มีตำราเรียน การกระทำคือ การเรียนรู้ เมื่อลงมือปฏิบัติแล้วพบปัญหา พยายามปรับปรุงแก้ไข พัฒนาตนเอง ปรับเนื้อร้องให้เหมาะสมกับยุคสมัย

2.2 ประสบการณ์ในการเรียนรู้แบบทางอ้อม

เป็นประสบการณ์ในการเรียนรู้โดยผ่านการได้ยิน ได้เห็น และจดจำเป็นแบบอย่าง แล้วนำมาฝึกหัด พยายามให้คล้ายคลึงต้นแบบให้มากที่สุด จนเกิดทักษะ ค้นพบแนวทางแก้ไข จนสามารถร้องได้ด้วยตนเอง

2.2.1 ประสบการณ์ในการสืบทอดแบบครูพักลักจำ

เป็นการสืบทอดที่เกิดจากความสนใจ ไม่ได้เกี่ยวข้องกันชนิดตัวต่อตัว จดจำไว้ พยายามจับจุดสำคัญ นำมาฝึกหัดร้องตาม

2.2.2 ประสบการณ์ในการสืบทอดแบบปฏิบัติจริง

เป็นการสืบทอดจากความใกล้ชิด ด้วยการร้องปากเปล่า ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น นำความรู้เดิมมาฝึกหัดปรับปรุงพัฒนา ค้นหาวิธีการที่ตนเองเห็นว่าเหมาะสมที่สุดด้วยตนเอง

กระบวนการเรียนรู้และการสืบทอด “เพลงโหม่งฟาง”

กระบวนการเรียนรู้ที่พ่อเพลง แม่เพลงใช้ในการเรียนรู้ทั้งหมด เป็นรูปแบบผสมผสาน ที่มีทั้งแบบทางตรง และแบบทางอ้อม แต่ละรูปแบบมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน คือ

1.1 สร้างความรู้ ความเข้าใจ โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสาธิต การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับบุคคล ไม่มีตำราเรียน ลองผิดลองถูกโดยการปฏิบัติจริง แล้วนำสิ่งที่พบมาพัฒนาตนเองไปเรื่อย ๆ เป็นการเรียนรู้ที่ไม่รีบร้อนแต่ค่อยเป็นค่อยไป

1.2 การฝึกปฏิบัติจริง โดยทดลองปฏิบัติจริงจนค้นพบว่า ประสบผลสำเร็จเพียงใด มีปัญหาสิ่งใดที่ควรปรับแก้ และพัฒนาให้ดีขึ้น

1.3 การปรับปรุงแก้ไข เป็นการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จากการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองและจากผู้อื่นชี้แนะ

1.4 การประยุกต์ใช้ โดยปรับการร้องและเล่นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์นั้น ๆ

2. กระบวนการสืบทอด

ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ

3.1 การเผยแพร่ โดยการร้องและเล่นให้ผู้อื่นรับรู้ และมองเห็นคุณค่า

3.2 การกระทำอย่างต่อเนื่อง โดยมีการร้องและเล่นต่าง ๆ ตามโอกาสที่เหมาะสม

ในสังคม

3.3 การฝึกหัดคนรุ่นใหม่ โดยเน้นให้เห็นคุณค่าและมีความสามารถในการร้องและเล่น มีเวทีสนับสนุนการนำผลงานออกแสดงให้ผู้ชื่นชมจนสามารถเป็นผู้สืบทอดความรู้ด้านเพลงพื้นบ้านโดยเฉพาะ “เพลงโหม่งฟาง” ของจังหวัดตราดได้อย่างถูกต้องสมสมัย

แนวทางในการธำรงรักษา “เพลงโหม่งฟาง”

1. การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและสถานศึกษา

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานสำคัญที่รับผิดชอบจัดการศึกษาแก่นักเรียนให้มีความรู้ อ่านออก เขียนได้ เกิดทักษะด้านภาษาไทย การใช้ถ้อยคำที่ถูกหลักภาษาไทย

2. การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

ควรรวบรวมองค์ความรู้เรื่องเพลงโหม่งฟางจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ใช้เป็นต้นแบบในการศึกษาหาความรู้ต่อไป

3. การผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่

เป็นการประชาสัมพันธ์ ซึ่งจะช่วยส่งเสริม สนับสนุนให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแพร่กระจาย ทำให้คนทั่วไปได้รู้จัก ได้เห็นคุณค่า ผู้สนใจสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง

อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ความหมาย ของการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น “เพลงโหม่งฟาง”

ของจังหวัดตราด คือ การได้รับความรู้และสามารถเล่นและร้อง “เพลงโหม่งฟาง” ได้อย่างถูกต้องตามแบบแผน โดยผ่านการถ่ายทอดความรู้ และศิลปะการแสดงออกจากผู้มีความรู้ ทั้งนี้เป็นเพราะชุมชนอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ให้ความสำคัญกับความรู้สึกด้านจิตใจ ค่านิยม ความศรัทธาต่อพ่อเพลง แม่เพลง ที่มีความสามารถในเชิงขับร้องและเชิงกลอนมาก ถือเป็น คนพิเศษ ยกย่องให้เป็นต้นแบบที่สามารถสร้างความศรัทธา ความซาบซึ้ง ประทับใจ เกิดเจตคติที่ดีแก่ผู้พบเห็นสามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนด้านเอกลักษณ์ของท้องถิ่น สร้างสำนึกให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกหวงแหน มีความต้องการที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดความพยายามที่จะธำรงรักษาไว้ และพ่อเพลง แม่เพลงก็มีความผูกพันต่อ “เพลงโหม่งฟาง” ในฐานะเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมในกระบวนการทำนาแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษฎา ยศขันธ์ (2546) ทำการวิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน พบว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียนของจังหวัดราชบุรี ได้รับการ

ส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ เอกชนและองค์กรท้องถิ่น เกิดบรรยากาศที่ฟื้นฟูภูมิปัญญาในท้องถิ่น เข้าร่วมพัฒนาหลักสูตรและร่วมกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวส่งผลให้นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข เห็นคุณค่าและมีเจตคติที่ดีต่อศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ชุมชน และโรงเรียนมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น สะท้อนสำนึกของสังคมในด้านคุณค่า ผู้คนได้หวนกลับมาศึกษากันอย่างจริงจัง ลึกซึ้งและกว้างขวาง อันเป็นการสร้างดุลแห่งวัฒนธรรมกับคุณภาพชีวิตให้พัฒนาที่ยั่งยืน

2. ประสบการณ์ในการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น “เพลงโหม่งฟาง” ของชุมชนอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด สรุปได้ 4 วิธี ดังนี้ 1) ประสบการณ์ในการเรียนรู้แบบทางตรง คือ มีโอกาสสัมผัสตั้งแต่เกิด มีวิถีชีวิตอยู่ใกล้ชิดกับครอบครัว เครือญาติที่เป็นชาวนา มีส่วนร่วมกิจกรรมการทำนาวิดข้าว สงฟาง รู้ลึกชอบ ประทับใจ มีความตั้งใจและพยายามฝึกฝนจนสามารถร้องได้เอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พยุงพร ไตรรัตน์สิงห์กุล (2537) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการถ่ายทอดหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานบ้านหนองป่าตอง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า มีการถ่ายทอดสืบกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง กระบวนการถ่ายทอดประกอบด้วย 1) แหล่งความรู้จากครอบครัว โรงเรียน และหน่วยราชการต่าง ๆ 2) ผู้ถ่ายทอดและผู้รับรู้การถ่ายทอด ได้แก่ ครอบครัว เพื่อนบ้าน และบุคคลต่างหมู่บ้าน 3) วิธีการถ่ายทอดได้แก่ การถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เป็นวิธีการถ่ายทอดจากการสังเกต การทดลอง การบอกเล่าด้วยปาก การปฏิบัติจริง และการฝึกฝนด้วยตนเอง เกิดจากความเคยชินที่พบเห็นทุกวัน จนสามารถทำได้ไม่ต้องมีคนสอน แต่ในบางครั้งก็ใช้วิธีการเลียนแบบ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกวรรณ รุกขชาติ (2541) ทำการวิจัยเรื่อง แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้านในศตวรรษที่ 2 ลักษณะการเรียนการสอนเป็นการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนให้ผู้เรียนปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง

3. กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น “เพลงโหม่งฟาง” ของชุมชนอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด มี 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) สร้างความรู้ความเข้าใจ โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น ให้ลงมือทำ การสาธิต การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ลงมือกระทำจริง ลองผิดลองถูก ไม่มีหลักสูตร ไม่มีตำราเรียน 2) ฝึกปฏิบัติจริงจนเกิดความชำนาญ 3) ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง และตามคำชี้แนะของผู้อื่น 4) ประยุกต์ใช้โดยปรับการร้องและเล่นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุจิตรา สุคนธ์ทรัพย์ (2540) ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์คุณลักษณะไทย คุณค่า และกระบวนการถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย:

กระบี่กระบอง ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการถ่ายทอดที่สำคัญประกอบด้วย การจัดประสบการณ์ตรงให้กับผู้เรียนโดยครูต้นแบบที่มีคุณภาพ ด้วยการสอนทักษะพร้อมไปกับการอบรมบ่มนิสัยผู้เรียน, และสอดคล้องกับผลการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ตามวัฒนธรรม และภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวท่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของสุโขทัย โกศลยະวัฒน์ (2540) ผลการศึกษาพบว่า วิธีการถ่ายทอดคือการพูดคุยกัน ลอกเลียนแบบพฤติกรรม สอนกันเป็นกลุ่มย่อยภายในบ้าน ทำให้ยังคงรักษาและสืบทอดความเป็นของอยู่ได้โดยตรง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาน กิมปี (2540) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายการเรียนรู้มีการมาจากการตระหนักถึงปัญหาและความต้องการด้านเศรษฐกิจของชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการ โดยองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง กระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วยการใช้ความรู้จากการศึกษาแบบทางการเสริมต่อการศึกษานอกโรงเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย อันเป็นกระบวนการต่อเนื่อง กาลลัก เต๊ะซันหมาก (2541) วิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบกระบวนการพัฒนาประชาสังคมสำหรับสภาวัฒนธรรมจังหวัดพบว่า การมีกระบวนการเพื่อให้สามารถดำเนินงานวัฒนธรรมได้ประกอบด้วย กระบวนการทางวัฒนธรรม ได้แก่ กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม กระบวนการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมและกระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม กระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน การใช้สื่อและสื่อสารมวลชน โดยมีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่ม การดำเนินงานวัฒนธรรมจริง จากปัญหาในชีวิตจริงและเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำ การประชุมปรึกษาหารือกันเป็นเนืองนิจ การขยายและเชื่อมโยงเครือข่ายญาติ การดำเนินงานวัฒนธรรมที่แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของเครือข่าย เครือญาติภาคีสมาชิก และประชาชน และการมีกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนจากนโยบายของรัฐ และจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐยา ทิพรัตน์ (2543) ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดการเรียนการสอนนิเทศศิลป์ศึกษาโดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายสลับการสอนแบบสาธิต และแบ่งกลุ่มปฏิบัติงาน โดยครูผู้สอนควรเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน และนำปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนโดยตรง ควรมีการนำเข้าสู่กระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียนต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ระดับประถมศึกษา โดยให้มีการเรียนการสอน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติและเป็นการสอนให้เห็นคุณค่าศิลปะพื้นฐานทางด้านหนังตะลุง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ชื่นชม และมีความตระหนักในคุณค่า

อันนำไปสู่การอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สภาวัฒนธรรมจังหวัด ตราด (2544) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดตราด พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดตราด ยินดี สอนหรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่หน่วยงาน สถานศึกษา นักเรียน นักศึกษา และประชาชนผู้สนใจ ทั่วไป องค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดได้ ส่วนใหญ่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้มากกว่า 1 สาขา วิธีการถ่ายทอดความรู้ ส่วนใหญ่ใช้วิธีการสอนมากกว่า 1 วิธี โดยใช้ทั้งวิธีการสอน การสาธิต การบอกเล่า การฝึกปฏิบัติ ในงานวิจัยเรื่อง สถานภาพและกลยุทธ์การส่งเสริมและสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจในชุมชนภาคตะวันออกของประเทศไทย ของ กุหลาบ รัตนสังธรรม พบว่า มีการเรียนรู้จากตัวแบบ ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมของ มนุษย์และสังเกตผลของการปฏิบัติ ถ้าเกิดความพึงพอใจ บุคคลผู้นั้นจะกระทำตามอย่างโดย คาดหวังจะได้ผลการปฏิบัติตามที่รับรู้ เช่นเดียวกับผลการวิจัยที่พบว่า เมื่อผู้สนใจ ใส่ใจ มีความต้องการจะร้องเพลงโหม่งฟางได้ก็จะกระทำตามแบบอย่างครูเพลง หรือพ่อเพลง แม่เพลง รุ่นพี่เช่นกัน และการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นกระบวนการที่บุคคลแบ่งปันประสบการณ์ความสำเร็จ และความล้มเหลวของการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด อันมีผลทำให้อีกฝ่ายนำผลของประสบการณ์นั้น ไปปฏิบัติได้อย่างมีทิศทางและมั่นใจ การลองผิดลองถูก เป็นกระบวนการที่บุคคลเกิดการเรียนรู้ จากความสำเร็จและความล้มเหลว ทำให้บุคคลมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยกับเหตุผลที่เกิดขึ้น แต่บุคคลจะกระทำหรือละเว้นการกระทำให้ทิศทางที่ผลจะเกิดขึ้นแล้วเกิดความพึงพอใจ สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า พ่อเพลงแม่เพลงที่เรียนรู้โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ กันนั้น เพื่อนำสิ่งที่ประสบมาแล้วไม่เป็นที่พอใจของตนเอง และที่สามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้ดู ได้ว่าการแสดงของตนนั้นเป็นที่ถูกใจคนดูหรือไม่ หลังจากนั้นนำมาปรับปรุงพัฒนาและแนะนำ ผู้รวมวงเพื่อพัฒนาให้ดีขึ้น เป็นที่ถูกใจผู้ชมมากขึ้น ซึ่งในส่วนนี้จะเห็นผลด้านจิตวิทยาว่าเมื่อทำ สิ่งที่เราพอใจและคนอื่นพอใจให้เกณฑ์มาตรฐานความรู้สึกที่สีหน้า แววตาและความรู้สึกที่สัมผัส ได้อย่างอัตโนมัติ พอจะนับได้ว่าเป็นเกณฑ์มาตรฐานของสังคมในแต่ละยุคสมัย เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) ได้สรุปการเรียนรู้ของชาวบ้านไว้ 8 ประการ คือ 1) การลองผิดลองถูก 2) การลงมือ ทำจริง 3) การสาธิตวิธีการ 4) เรียนรู้จากพิธีกรรม 5) เรียนรู้จากศาสนา 6) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งกันและกัน 7) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม 8) ครูพักลักจำ พบว่าผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับ เอกวิทย์ ณ ถลาง คือ วิธีที่ 1, 2, 3, 6, 8 สำหรับงานวิจัยนี้ได้สรุปว่า การลองผิดลองถูก และวิธี ครูพักลักจำเป็นวิธีการที่ต่อเนื่องกัน สำหรับวิธีที่ 4 และ 7 นั้น ไม่พบว่ามีการเรียนรู้ชัดเจน ในงานวิจัยของอดุลย์ วงศ์วีคุณ (2543) ทำการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง พบว่า องค์ประกอบการเรียนรู้ของชุมชน ประกอบด้วย การศึกษาประสบการณ์จากชุมชนอื่น การศึกษาดูงาน การทัศนศึกษา การสนทนาปรึกษาหารือ

แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุมอย่างเป็นทางการ การปฏิบัติจริง ซึ่งผลการวิจัยนี้พบว่า กระบวนการเรียนรู้เพลงโหงฟาง ของชุมชนอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราดยังไม่มีการศึกษาดูงาน และการพาไปทัศนศึกษา

4. แนวทางในการธำรงรักษา “เพลงโหงฟาง” พบว่ามี 3 แนวทางหลัก ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและสถานศึกษา 2) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น 3) ผลិតสื่อเพื่อเผยแพร่ เปรียบเทียบกับงานวิจัยของ กาสัก เต๊ะซันหมาก (2541) ทำการวิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบกระบวนการพัฒนา ประชาสังคมสำหรับสภาพวัฒนธรรมจังหวัด ผลการวิจัยพบว่า การมีกระบวนการเพื่อให้สามารถดำเนินงานวัฒนธรรมได้ ประกอบด้วย กระบวนการทางวัฒนธรรม กระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดกิจกรรมจากปัญหาในชีวิตจริง การดำเนินงานวัฒนธรรมที่แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของเครือข่ายเครือข่ายภาคีสมาชิกและประชาชน การมีกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนจากนโยบายของรัฐ และจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง สำหรับงานวิจัยนี้พบว่าหากชุมชนและสถานศึกษามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรม จะสามารถธำรงรักษาและอนุรักษ์ “เพลงโหงฟาง” และสอดคล้องที่ว่าชุมชนมีความต้องการให้รัฐและองค์กรต่าง ๆ ให้การสนับสนุน และการมีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมการดำเนินงานของศิลปินพื้นบ้านจะสามารถผลักดันให้การอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านนี้ประสบความสำเร็จได้เช่นเดียวกัน ณัฐยา ทิพรัตน์ (2543) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา พบว่า ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายสลับการสอนแบบสาธิต และแบ่งกลุ่มปฏิบัติงาน โดยครูเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน และนำปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนโดยตรง การสอนเปิดสอนในคาบชุมนุม และเปิดเป็นวิชาเลือก และมีความเห็นว่าควรนำเข้าสู่กระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียนต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ระดับประถม-อุดมศึกษา โดยสอนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เป็นการสอนให้เห็นคุณค่าศิลปะพื้นฐานทางด้านหนังตะลุง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ชื่นชม และมีความตระหนักในคุณค่า อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยที่ว่า ชุมชนเสนอความต้องการว่า ควรให้ความร่วมมือกันระหว่างชุมชนและสถานศึกษา ควรเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ทรงภูมิปัญญาควรเรียนรู้ด้านทักษะการสอนจากครูในสถานศึกษา และครูในสถานศึกษาควรเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาจากผู้ทรงภูมิปัญญาเพลงโหงฟาง เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้สู่นักเรียน เยาวชนรุ่นใหม่ได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของเพลงโหงฟางอันจะนำไปสู่การธำรงรักษาสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผลของการวิจัยทำให้ทราบว่ามีความรักผูกพันกับวิถีชีวิตชนบทของชาวนา มีความทรงจำที่ประทับใจปัญญาในกระบวนการทำนาจนถึงขั้นตอนการร้องเพลงโหม่งฟาง เกิดความรู้สึกห่วงแหนในเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีความต้องการที่จะให้มีการฟื้นฟูสืบทอดกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้ให้ส่งต่อแก่คนรุ่นต่อไป และพบว่าผู้ทรงภูมิปัญญาเพลงโหม่งฟางยังขาดทักษะด้านการสอน และครูผู้สอนยังไม่มีความรู้ในเรื่องเพลงโหม่งฟาง สถานศึกษายังไม่ได้ให้ความสำคัญในภูมิปัญญาสาขาเพลงพื้นบ้าน โดยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ควรประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติผู้มีความรู้ความสามารถด้านการร้อง “เพลงโหม่งฟาง” ให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นหรือคนดีศรีชุมชน หรือรางวัลอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนดำรงรักษาไว้ ซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและเป็นการรักษาไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า
2. ใช้ศักยภาพของผู้ทรงภูมิปัญญาด้านเพลงพื้นบ้านบูรณาการเรียนรู้ร่วมกับครูที่สอนในระบบโรงเรียนให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย สามารถถ่ายทอดความรู้และวิธีการร้อง “เพลงโหม่งฟาง” ให้กับเยาวชน นักเรียน นักศึกษา โดยเป็นวิทยากรพิเศษให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษา ในชุมชน ให้เห็นความสำคัญ กำหนดเนื้อหาในหลักสูตรท้องถิ่น และที่พบว่าพ่อเพลง แม่เพลง ศิลปินพื้นบ้าน ยังขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้ นั้น ควรมีการทำงานประสานความร่วมมือ ให้ความรู้ด้านหลักการสอน เพื่อให้เกิดทักษะกระบวนการเรียนรู้และสืบทอด โดยเฉพาะเพลงโหม่งฟางของจังหวัดตราด ซึ่งเป็นการดำเนินงานช่วยเหลือพึ่งพากันระหว่างโรงเรียนและชุมชน
3. จัดหาแหล่งรองรับผลงาน จัดหาเวทีการแสดง เป็นการสร้างโอกาสให้พ่อเพลง แม่เพลง มีบทบาทในแหล่งเรียนรู้ เพื่อเป็นการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายแก่คนทั่วไป ในปัจจุบัน พ่อเพลง แม่เพลง ศิลปินพื้นบ้านมีความพร้อมสามารถปรับเป็นการละเล่นและแสดงออกแก่สาธารณชนได้ แต่ขาดโอกาสและเวทีที่จะแสดง หากเปิดโอกาสให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะเพลงโหม่งฟางที่ใกล้สูญหายจะสามารถฟื้นฟูให้เด็กรุ่นหลังเรียนรู้ตามความสนใจ
4. พยายามให้มีการประชาสัมพันธ์เพื่อให้หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน หรือหน่วยงานอื่น ๆ สนับสนุนงบประมาณ จัดกิจกรรมส่งเสริมให้นำเสนอ “เพลงโหม่งฟาง” ให้เป็นที่รู้จักและยอมรับแก่สาธารณชน นำไปสู่ทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องเหมาะสม การให้ความร่วมมือต้องเกิดขึ้นทั้งสองฝ่ายและเป็นความร่วมมือที่เป็นความพึงพอใจระหว่างกัน และกัน ดังนั้นควรมีการสื่อสารให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและความเข้าใจที่ตรงกัน
5. รวบรวมความรู้ เทคนิควิธีการร้องเพลงโหม่งฟางของจังหวัดตราด จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้นักเรียน เยาวชน เกิดความรู้ความเข้าใจเห็นความสำคัญของเพลงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดตราด และเพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้จักและเห็นความสำคัญ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา “เพลงโหงฟาง” เพื่อรวบรวมเป็นต้นแบบให้กับจังหวัดตราด การวิเคราะห์เนื้อหาของเพลง จะสามารถสืบค้นความเป็นมา วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวตราดได้ เพราะในเนื้อหาของเพลงที่พ่อเพลงแม่เพลงได้ประพันธ์ล้วนคำร้องไว้นั้นเป็นบทเพลงที่บรรยายบริบทพื้นที่ ชุมชน การทำมาหากิน การดำเนินชีวิตไว้ในเนื้อหาของเพลง
2. ควรมีการศึกษาและพัฒนาแนวทางจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อนำองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “เพลงโหงฟาง” ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านของจังหวัดตราด หากได้มีการศึกษาวิเคราะห์และจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นจะสามารถเป็นสื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนให้แก่ผู้สนใจทั่วไปได้ศึกษา